

فهرست

پیشگفتار.....

سخنرانی

۱. سخنرانی جناب آقای دکتر محمود احمدی نژاد.....
ریاست محترم جمهوری اسلامی ایران و رییس هیأت نظارت بر اجرای قانون اساسی
۲. سخنرانی جناب آقای دکتر محمدعلی حجازی.....
دبیر و عضو محترم هیأت نظارت بر اجرای قانون اساسی و رییس همایش
۳. سخنرانی جناب آقای دکتر قاسم شعبانی.....
دبیر محترم علمی همایش و عضو محترم هیأت نظارت بر اجرای قانون اساسی
۴. سخنرانی جناب آقای دکتر غلامحسین الهام.....
سخنگوی محترم دولت و معاون توسعه مدیریت و سرمایه انسانی رییس جمهور

بخش اول: کلیات (قوه مجریه)

مبحث اول: مفهوم و حدود اختیارات قوه مجریه

۱. گستره مفهومی قوه مجریه در حقوق اساسی ایران.....
سید مجتبی واعظی
۲. حدود اختیارات قوه مجریه در آراء دیوان عدالت اداری.....
مرتضی نجابتخواه
۳. حدود وظایف و اختیارات قوه مجریه در آرای تفسیری شورای نگهبان.....
حسن مزارعی
۴. نقش مداخله‌گرایی اقتصادی قوه مجریه در تأمین حق مالکیت و آزادی‌های اقتصادی شهروندان.....
محسن قاسمی

مبحث دوم: قوه مجریه و مشارکت در قانونگذاری

۱. تهیه و پیشنهاد لایحه بودجه در قوه مجریه.....
ولی رستمی
۲. نقش قوهی مجریه در پیشنهاد قانون و تفویض اختیار قانونگذاری.....
بیژن عباسی
۳. تصویب لوایح قانونی در هیأت وزیران.....
مجتبی همتی
۴. راهکارهای تأثیرگذاری قوه مجریه در فرایند تصویب لوایح در مجلس.....
احمد مرکز المیری
۵. جایگاه و صلاحیت قوه مجریه در نظام حقوق اساسی ایران در پرتو اندیشه قانونگذار اساسی.....
حامد نیکو نهاد

۶. ضوابط ارجاع به همه‌پرسی با نگاه به اختیارات قوه‌ی مجریه در حقوق اساسی ایران.....
پیمان یزدانپناه اردکانی

مبحث سوم: صلاحیت مقررات‌گذاری قوه مجریه

۱. باز مهندسی نهادهای تصمیم‌گیر جمعی در قوه مجریه ایران و فرانسه.....
علی مشهدی
۲. صلاحیت آیین‌نامه‌نویسی قوه‌ی مجریه در نظام حقوقی ایران.....
محمدقاسم تنگستانی
۳. صلاحیت سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی قوه‌ی مجریه.....
سعید عابدی

مبحث چهارم: تعامل قوه مجریه با سایر قوا و نهادها

۱. بررسی محدوده اختیارات، وظایف و صلاحیت‌های قوه مجریه در نیروهای مسلح.....
علی یارارشدی - وحید ملکی
۲. حدود استقلال قوه مجریه در برابر قوه مقننه در قوانین اساسی ایران و مالزی.....
هدی غفاری
۳. قوه مجریه در همجواری با قوه قضاییه؛ انفعال یا انفکاک یا تعامل؟.....
رضا فنازاد
۴. تعامل قوه مجریه با سازمان‌های غیردولتی.....
جعفر شفیعی سردشت
۵. روابط قوه مجریه و شهرداری‌ها.....
هدیه‌السادات میرترابی
۶. روابط قوه مجریه با نهادهای تحت امر رهبری.....
نگین باباپورچهره

بخش دوم: رییس‌جمهور

مبحث اول: رییس‌جمهور و مسؤولیت اجرای قانون اساسی

۱. مسؤولیت اجرای قانون اساسی توسط رییس‌جمهور در پرتو اصل یکصد و سیزدهم قانون اساسی.....
غلام‌حسین الهام - صادق فقفوری
۲. نظارت بر اجرای قانون اساسی.....
علی‌اکبر گرجی ازندریانی
۳. نقش و جایگاه رییس‌جمهور در اجرای قانون اساسی.....
اسدالله یآوری
۴. موانع اقتدار دولت در اجرای قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.....
جعفر نوری

مبحث دوم جایگاه و حدود اختیارات رییس جمهور

بند اول: جایگاه رییس جمهور

مقام و موقعیت رییس جمهور در نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران.....
 مهدی مرادی برلیان

بند دوم: حدود اختیارات رییس جمهور

۱. تحلیل حدود اختیارات رییس جمهور در امور اداری و استخدامی.....
 محمدرضا ویژه
۲. حدود اختیارات رییس جمهور در سیاستگذاری و برنامه ریزی کشور.....
 احمد رنجبر
۳. مسؤولیت‌های تشریفاتی رییس جمهور.....
 محمد برزگر خسروی
۴. امضای مصوبات مجلس و استتکاف از آن توسط رییس جمهور.....
 مسلم آقایی طوق

بند سوم: ضوابط تعیین و جایگاه نمایندگان ویژه و معاونان رییس جمهور

۱. ضوابط تعیین نماینده یا نمایندگان ویژه و معاونان رییس جمهور.....
 حسن لطفی
۲. مطالعه جایگاه مصوبات نمایندگان ویژه رییس جمهور در حقوق اساسی ایران.....
 یونس فتوحی

مبحث سوم: اصل ۸۹ قانون اساسی

سوال واستيضاح از رییس جمهور.....
 عرفان شمس

بخش سوم: هیأت وزیران و وزراء

۱. استيضاح وزیران در حقوق اساسی ایران.....
 جواد تقی زاده
۲. حدود اختیارات رییس مجلس شورای اسلامی در نظارت بر مصوبات هیأت وزیران.....
 سید حسین ملکوتی هاشجین
۳. تعداد وزیران، شرایط انتخاب و حدود اختیارات و مسؤولیت‌های آنان.....
 مسعود فریادی

بخش چهارم: سایر مقالات

۱. قانون اساسی ایران و قرائت‌های مختلف از جمهوری اسلامی در آن.....
 محمد جواد جاوید- عصمت شاهمرادی

-
۲. پیامدهای نهادی انتخاب نظام‌های حکومتی.....
حسن و کیلیان
 ۳. فرآیند تصویب بودجه در مجلس شورای اسلامی.....
جواد فاضلی نژاد
 ۴. راهبردهای توازن قوا در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.....
علی قربانی
 ۵. مطالعه‌ی تطبیقی نوع نظام‌های سیاسی و روابط آن با نیروهای مسلح.....
پرهام مهرآرام

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُوْلُهُ

پیشگفتار

هدف جنبش دستورگرایی یا همان تدوین قوانین اساسی مدون که از قرن هجدهم میلادی پای گرفت، تدارک اصول و موازین زمامداری در چارچوبی مستحکم جهت کاربست عاقلانه‌ی حکمرانی بود. دستورگرایی به عنوان پایه‌ی اساسی حاکمیت قانون راهگشای مسیری شد که طی آن قوانین اساسی متعددی تهیه و تصویب گشتند؛ به طوری که با گذشت زمان امروزه تقریباً تمامی کشورهای جهان، سندی حقوقی و سیاسی را تحت عنوان قانون اساسی تهیه کرده و آن را در رأس سلسله مراتب هنجارهای الزام‌آور رفتاری خویش قرار داده‌اند.

در کشورمان ایران نیز با وقوع انقلاب مشروطه، اندیشه‌ی دستورگرایی پدیدار و به دنبال آن قانون اساسی مشروطه در تاریخ سیزده مرداد ۱۲۸۵ هجری شمسی، برابر با ۱۴ جمادی الاخر ۱۳۲۴ هجری قمری تصویب گشت. ثمره‌ی کوشش‌ها و مجاهدت‌های مردم و خردورزی اندیشمندان و علمای عصر مشروطه هر چند منتهی به تدوین قانون اساسی شد، اما هیچ‌گاه این قانون از چارچوب کاغذی خود فراتر نرفت و نتوانست کارکرد محدودسازی اعمال اقتدار و حمایت از حقوق و آزادی‌های شهروندان را به درستی ایفا نماید. همچنین این سند با وجود متممی که در پی تلاش‌های مرحوم شیخ فضل‌الله نوری به آن ضمیمه گشت، نتوانست خواست‌های مکتبی و اعتقادی مردم مسلمان ایران را برآورده سازد و موجد چارچوبی دینی و اسلامی برای تمامی کارکردهای حکومتی به ویژه قانونگذاری باشد.

ظلم و ستم وارد بر مردم ایران حتی پس از وقوع انقلابی به ابعاد انقلاب مشروطه به همراه قلیان آرمان‌های دینی و مکتبی آنان تحت هدایت عالمانه‌ی حضرت امام خمینی (ره) منتهی به وقوع انقلابی شد که بزرگترین ثمره آن، تدوین سندی بود که آرمان‌های این ملت را متبلور می‌ساخت. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به عنوان مبین نهادهای فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی جامعه‌ی ایران طرحی نو را انداخت و خود ایجادگر چارچوب سیاسی و حقوق نوینی برای زمامداری گشت. این قانون در عین بهره‌مندی از دستاوردهای موجود در زمینه تعریف و تعیین نظام سیاسی مردم سالار، راهکارهای خلاقانه خویش را نیز ارائه کرد و با بنا نهادن حکومت اسلامی تحت زعامت ولی فقیه، اندیشه‌های آزادی‌خواهانه‌ی موجود را با اعتقادات مکتبی و دینی مردم پیوند داد؛ پیوندی مبارک که به تأیید ملت ایران نیز رسید. امروز پس از گذشت سالیانی چند از تصویب قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۵۸ و البته اصلاح آن در سال ۱۳۶۸، تدقیق و تعمیق بیشتر در این قانون خاصه با توجه به تحولات زمان، امری عاقلانه و البته ضروری است. نیاز به چنین واکاوی نوینی زمانی بیشتر آشکار می‌شود که بدانیم ماهیت خاص نظام سیاسی جمهوری اسلامی که آن را از سایر نظام‌های سیاسی معاصر متمایز ساخته است، در عین دستاوردهای مثبت

فراوان، سؤالات و ابهاماتی را در ذهن خواص و عوام پدید آورده است.

در حالت کلی قانون اساسی در سه محور دست به نظام‌سازی می‌زند: محور اول تعیین ساختارهای کلان حکومت در حوزه‌های مختلف و تعیین نوع روابط سازمان‌های دولتی با همدیگر است؛ محور دوم تعیین، تعریف و تضمین حقوق و آزادی‌های مردم در قانون اساسی و محور سوم تعیین ارزش‌های بنیادین قانون اساسی مشخص می‌گردد. اما همین محورها سؤالات متعددی را مطرح می‌سازند: اینکه اگر سازمان‌های دولتی به مبانی، گستره و قلمرو و ماهیت صلاحیت و اختیارات مبتنی بر قانون اساسی خودشان آشنا نباشند یا مردم آن طور که باید و شاید از حقوق خودشان مطلع نباشند و یا ارزش‌های بنیادین ملی و مذهبی یک ملت که در قانون اساسی تبلور یافته است ترویج نگردد و به مرور دچار فراموشی و غفلت گردد چه آفت‌هایی دامن یک نظام مستقر و موجود را فرا می‌گیرد؟

اینجاست که اهمیت آموزش قانون اساسی به صورت عمومی و علمی و دانشگاهی آشکار می‌گردد. آموزش در سطوح مختلف رسمی (از ابتدایی تا متوسطه و دانشگاه‌ها) و غیر رسمی (آموزش دولتمردان و توده مردم) و نیز فعالیت‌های علمی و آکادمیک در سطوح ملی در قالب همایش‌های ملی و پژوهشی، سمینارهای علمی و پژوهشی و از همه مهمتر انتشار آثار و کتب و مقالات علمی پژوهشی معتبر و انجام پژوهش‌های بنیادین یکی از مهمترین مکانیسم‌های این مهم است.

قوه مجریه به عنوان موتور محرکه امور عمومی حکومت در بین سایر نهادهای پیش‌بینی شده در قانون اساسی است که پرداختن به جایگاه رییس‌جمهور و دولت و حدود صلاحیت‌های آن می‌تواند هم به ابهام‌زدایی و شفافیت و روشنی ابعاد مختلف قوه مجریه و وظایف و اختیارات و صلاحیت‌های آن کمک بکند و هم زمینه تحقق و ارتقای کارآمدی و اثر بخشی و عدالت را در این حیطه میسر سازد.

از طرفی درک این حقیقت که جایگاه رییس‌جمهور و دولت در قانون اساسی جمهوری اسلامی بی‌بدیل و در زمینه‌های مختلف برای اعتلای کشور نقش بسزایی دارد، لذا بررسی دقیق و کارشناسانه این امر در حقوق اساسی نیز به تبع آن از اهمیت دوچندان برخوردار است که نیاز به بحث و بررسی در محافل علمی، دانشگاهی و پژوهشی دارد تا ضمن بهره‌گیری از نقطه نظرات اهالی علم و دانش در جهت توسعه عدالت نیز موثر واقع شود.

بر این اساس و با درک ضرورت پیش‌گفته، هیأت نظارت بر اجرای قانون اساسی پس از کسب موافقت مقام محترم ریاست جمهوری، نخستین همایش ملی قوه مجریه در حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران را در تاریخ ۱۲ آذر ۱۳۹۱، سالروز تصویب قانون اساسی جمهوری اسلامی، و با حضور و مشارکت اساتید، دانشجویان و مسؤولان عالی کشور برگزار نمود.

اینک به فضل الهی مجموعه پیش‌رو مقالات ارائه شده در این همایش هستند که پس از طی مراحل داوری و بازبینی‌های متعدد، آماده گردیده است تا به عنوان نخستین گام علمی و پژوهشی در این زمینه تقدیم گردد. امید است کتاب حاضر که حاصل اندیشه‌های بسیاری از اساتید و دانشجویان عرصه‌ی حقوق اساسی است، مورد استفاده جامعه علمی، مسؤولان کشوری و ملت عزیزمان قرار گیرد و چراغ راهی باشد برای آیندگان تا در این مسیر گام‌های بزرگتر و بیشتری بردارند.

محمدعلی حجازی

رییس همایش